

NORSK KRONIKK

1. *Kriminalmeldingen*

Justis- og politidepartementet har lagt fram Stortingsmelding nr. 104 (1977/78) Om kriminalpolitikken. Denne St.meld. blir gjerne kalt kriminalmeldingen. Meldingen er delt inn i to hoveddeler. Del I heter kriminalpolitiske grunntanker, mens del II omhandler forslag til kriminalpolitiske tiltak. Det er seks vedlegg til meldingen. Vedl. 1 er om tradisjonell kriminalitet i Norge og vedl. 2 heter „Undersøkelse av enkelte kategorier lovbrudd og fengselsklientell“. Vedl. 3, 4 og 5 omhandler den kriminalpolitiske utvikling i h.h.v. Sverige, Danmark og Finland. Vedl. 6 heter „En selektiv bibliografi over nordisk litteratur i kriminologi“. — Meldingen er på 352 sider, men vedleggene utgjør henimot halvparten av den.

Formålet med meldingen er omtalt på s. 5. Her heter det: „Denne melding tar sikte på å få i gang en allsidig debatt om kriminalpolitikk i videste forstand, med ønske om deretter å iverksette rettfærdige og nødvendige reformer som kan gjennomføres parallelt og under hensyn til sammenhengen mellom de ulike tiltak. Den tar ikke sikte på å fremtre som en vitenskapelig kriminologisk avhandling, selv om kriminologiske synspunkter danner en vesentlig del av grunnlaget for meldingen.“

Meldingen bygger på det grunnsyn at det må være et hovedformål tisk synsvinkel, men Justisdepartementet gir uttrykk for at det er klar over at meldingen bare belyser enkelte utvalgte sider av en større sammenheng.

Meldingen bygger på det grunnsyn at det må være et hovedformål for kriminalpolitikken:

1. å forebygge og begrense kriminalitet,
2. å utvikle et straffesystem som er og virker rettfærdig og som må anses for å være i samsvar med våre humane og kulturelle tradisjoner og som
3. innebærer en hensiktsmessig og rimelig bruk av ressurser.

Det er disse hovedsynspunkter som danner grunnlaget for det kriminalpolitiske handlingsprogram som kriminalmeldingen konkluderer med. Se nærmere meldingens kap. 7 og 8.

Meldingen gir uttrykk for at p. g. a. den nære sammenheng mellom utviklingen av kriminalitet og utviklingen i samfunnet ellers kan effektivt forebyggelse og begrensnng av kriminalitet bare skje ved et bredt og systematisk samarbeid mellom ulike myndigheter, organisasjoner og institusjoner. Det er derfor etter Justisdepartementets oppfatning ikke dette departements eneansvar å forebygge og bekjempe kriminalitet. Kriminalpolitikken må bli en del av den alminnelige politikk, heter det, og samarbeidet må komme inn i organiserte former. Dette er bakgrunnen for at departementet foreslår opprettet et kriminalitetsforebyggende råd. (Se nærmere meldingen s. 165). Departe-

mentet nevner i denne forbindelse også eksempler på holdningsskappende tiltak, som det finner nødvendig, se s. 6.

Justisdepartementet foreslår i meldingen nedsatt en straffelovskommisjon med det brede mandat å vurdere Norges samlede straffelovgivning i forhold til dagens samfunnsforhold og legge fram forslag til ny straffelov. Det er meningen at dette arbeidet ikke bare skal gjelde den alm. borgerlige straffelov av 1902, men også deler av spesiallovgivningen.

Meldingen foreslår at grensen for den kriminelle lavalder i Norge heves fra 14 til 15 år, slik den er i de andre nordiske land. Departementet sier også at varetektsfengsel bør brukes i mindre omfang enn i dag. Videre tar meldingen sikte på å nå det mål det er å redusere bruk av fengselsstraff eller iallfall redusere skadevirkningene av frihetsstraff. Det tas derfor sikte på 1) en reduksjon i bruken av fengselsstraff, 2) en utvikling av alternative reaksjoner og 3) en endring i fengselsstraffens innhold i den grad den anvendes. — Meldingen inneholder for øvrig en rekke andre forslag som ikke skal omtales nærmere her.

Justisdepartementet tar sikte på å styrke ofrets (fornærmedes) stilling. Det sies også at generelt vil det være ønskelig om lovbryteren i større grad konfronteres med de direkte følger av en straffbar handling.

Departementet tenker seg iverksatt tiltak hvor det er viktig å engasjere fengselstjenestemennene i aktivt samarbeide. Det gjelder dels tiltak som direkte berører den enkelte tjenestemanns egne arbeidsforhold, dels tiltak som direkte berører den enkelte tjenestemanns egne arbeidsforhold, dels tiltak som er ment å trekke vekslers på tjenestemannens erfaring.

I tiden etter at kriminalmeldingen ble fremmet — tildels også før dette tidspunkt p. g. a. „lekkasjer“ — har det vært ganske heftig debatt om dens innhold. Selv om det stort sett har vært hilst med glede at departementet — for første gang i Norges historie — har lagt fram en alminnelig melding om norsk kriminalpolitikk, for å få i gang en bred debatt om dette sentrale og viktige tema, har såvel borgerlige opposisjonspolitikere som jurister og andre gått til angrep på deler av meldingens innhold. Særlig sentralt i denne debatten har prof. Johs. Andenæs stått. Han har bl. a. i en rekke artikler i „Aftenposten“ (se morgenutgaven 28. 11, 30. 11, 1. 12 og 2. 12 1978) ment å kunne påvise uklarheter, påstander uten empirisk/statistisk dekning og direkte feilaktigheter.

Det er ikke vanskelig å spå at bølgen vil gå høyt i Norge i 1979 når debatten om vår kriminalpolitikk kommer i gang for alvor i forbindelse med behandlingen av meldingen i Stortinget.

2. Ny lovgivning

Ved lov av 16. juni 1978 er det gjort en del endringer i lov om svangerskapsavbrudd av 13. juni 1975. Jeg kan i denne forbindelse henvis

til min norske kronikk i NTfK 1974 s. 298—299 om Stortingsmeldingen om barnefamiliens levekår.

Det heter i loven bl. a. at samfunnet, så langt råd er, skal sikre alle barn betingelser for en trygg oppvekst. Som ledd i dette, skal samfunnet sørge for at „alle får etisk veiledning, seksualopplysning, kunnskaper om samlivsspørsmål og tilbud om familieplanlegging, for der ved å skape en ansvarsbevisst holdning til disse spørsmål slik at antallet svangerskapsavbrudd blir lavest mulig“ (§ 1).

En kvinne som får alvorlige vanskeligheter p. g. a. svangerskapet, har krav på veiledning om den bistand samfunnet kan yte henne i denne forbindelse, og hun har krav på råd. Dersom hun finner at hun ikke kan gjennomføre svangerskapet, tar *hun selv* den endelige avgjørelsen om svangerskapsavbrudd såfremt inngrepet kan finne sted før utgangen av 12. svangerskapsuke og tungtveiende grunner ikke taler imot det. Begjæring om svangerskapsavbrudd framsettes for en lege, som sender begjæringen dit inngrepet skal foretas. Avslås begjæringen fordi tungtveiende medisinske grunner taler mot det, sendes saken til høyere instans for avgjørelse.

Etter tolvte svangerskapsuke kan svangerskapsavbrudd bare finne sted i tilfelle som er nevnt i loven (§ 2, 3. ledd, a-e). Avgjørelsen treffes av en nemnd av to leger i samråd med kvinnen.

Lovstridig avbrytelse av svangerskap og medvirkning til dette er straffbart etter strl. § 245. Strafferammen er fengsel inntil 3 år, men inntil 6 år dersom det foreligger gjentagelsestilfelle, avbruddet er skjedd i vinnings hensikt eller under særdeles skjerpene omstendigheter for øvrig. Strafferammen øker til 15 år dersom avbrudd er skjedd uten kvinnens samtykke, men livstidsstraff kan idømmes dersom kvinnen omkommer p. g. a. forbrytelsen.

3. *Straffansvar for juridiske personer*

De viktigste bestemmelser om straffansvar for juridiske personer i Norge har vi hittil funnet innenfor området den økonomiske reguleringslovgivning. Mønstret for slike straffebestemmelser har etter annen verdenskrig vært prisloven av 1953 (§ 53). Denne (og andre) bestemmelser sier at hvis overtredelsen er foretatt av en person som har handlet på vegne av et selskap, en stiftelse eller en sammenslutning, kan bøtstraff eller tap av retten til å utøve næringsvirksomhet ilegges den juridiske person. Bestemmelsen *forutsetter* altså at en fysisk person kan straffes for at den juridiske person kan straffes. — Ved lov av 4. februar 1977 nr. 4 om arbeidervern m. v. har man i Norge gått ett skritt videre. Er en overtredelse begått av noen som har handlet på vegne av en juridisk person, *kan* bøtstraff ilegges den juridiske person, selv om ingen fysisk person kan straffes (§ 87). Loven har m. a. o. et objektivt ansvar; ansvaret er ikke betinget av subjektiv skyld hos noen. Også lov om personregistre m. v. av 9. juni 1978 har tilsvarende regler om objektivt ansvar. I et utkast til en ny lov som skal omfatte

alle former for forurensing (og som skal avløse en rekke enkeltlover om dette) foreslås innført en straffebestemmelse på linje med den vi finner i lov om arbeidervern m. v.

Den ovenfor omtalte Kriminalmeldingen har også noen uttalelser om straffansvaret for juridiske personer. Det heter her (s. 115): „... Kravet til at det til enhver tid skal være en enkeltperson med subjektiv skyld er blitt stadig mer komplisert i forbindelse med det innviklede ansvarssystem som ofte preger vår tids større økonomiske foretagender. Disse omstendigheter, sammen med stadig økt oppmerksomhet omkring moderne kriminalitet har allerede ført til enkelte juridiske nyskapingner, særlig i tilknytning til arbeidervern. Det er etter Justisdepartementets oppfattning grunnlag for ytterligere å vurdere spørsmålet om straffansvar for juridiske personer.“ — Det er vel etter dette grunn til å kunne spå at vi i Norge i framtida vil få flere straffebestemmelser i moderne lovgivning hvor ansvaret for den juridiske person vil bli stadig utvidet til nye områder, og at dette ansvaret vil være rent objektivt.

Hans Kristian Bjerke

SVENSK KRÖNIKA

Brottsutvecklingen

Antalet anmälda brott har ökat något långsammare under de senaste åren. Förändringen är särskilt påtaglig i fråga om tillgreppsbrotten, men även misshandels- och rånbrotten visar nu en något långsammare utvecklingstakt. Under år 1979 beräknas det samlade antalet anmälda brottsbalksbrott bli lägre än året dessförinnan.

Utvecklingsenheten inom brottsförebyggande rådet (BRÅ) har, liksom tidigare år, arbetat ut en särskild rapport över brottsutvecklingen (BRÅ-rapport 1978:2).

I rapporten följs statistiken från 1950 till 1977. Skattningar görs också för 1978. Antalet misshandelsbrott, som ökade år 1977, tycks nu gå något tillbaka. Antalet rån inklusive försök och förberedelse, som ökade kraftigt under 1977, fortsätter enligt rapporten att stiga under 1978, men takten är långsammare. Beträffande bank-, post- och butiks-rånen, som ökade starkt under 1977, kan en väsentlig tillbakagång väntas för 1978. De s. k. väskryckningarna har blivit fler under 1978.

Efter en förhållandevis liten ökning under 1977 har inbrotten minskat starkt under 1978. En tendens är att inbrott i bostad, fritidshus samt källare och vindar har sjunkit medan antalet inbrott i skolor och liknande lokaler har vuxit. Skadegörelsebrotten, som ökade kraftigt år 1977, tycks få en viss tillbakagång under 1978.

Brottsutvecklingen bör bl. a. ses mot bakgrund av att enligt tillgängliga uppgifter alkoholkonsumtionen under 1978 har stagnerat eller t. o. m. gått tillbaka.

Regeringen och kriminalpolitiken

I oktober 1978 ersattes den tidigare trepartiregeringen av en folkpartiregering. Justitieminister Sven Romanus kvarstod som minister i den nya regeringen. I budgetpropositionen (prop. 1978/79:100) uttalar den nya regeringen bl. a. sin tillfredsställelse att brottsutvecklingen i fråga om vissa grupper av brott nu visar på en nedgång eller i vart fall en stagnation i fråga om antalet anmälda brott. Det finns emellertid också underströks det i propositionen oroande exempel på motsatsen. Särskilt allvarlig är den fortsatta ökningen av vissa former av våldsbrott. Det måste vidare konstateras att det i allmänhet rör sig om mycket betydande faktiska tal även beträffande brott där utvecklingen ter sig gynnsam vid en jämförelse med tidigare år. Siffrorna ger vid handen att ett stort antal samhällsmedlemmar har drabbats av personliga eller ekonomiska skador genom brott. Många därutöver har säkerligen känt betydande oro inför risken att utsättas för brott.

Erfarenheten visar också att antalet brott, som har anmälts till polisen, inte utgör någon säker mätare på den samlade brottsligheten. Gapet mellan det verkliga antalet brott och antalet anmälda brott (det s. k. mörktalet) skiftar sannolikt mycket kraftigt efter exempelvis brottens art och svårighetsgrad. Bl. a. finns skäl att befara att mörktalet i fråga om sådan brottslighet som räknas till den ekonomiska kriminaliteten är mycket högt. En av svårigheterna i kampen mot denna brottslighet är just att det på detta område ofta rör sig om tekniskt invecklade förfaranden som mera sällan torde föranleda anmälningar från allmänhetens sida eller uppdragas utan ingående spanings- och utredningsarbete.

Kampen mot den organiserade och den ekonomiska brottsligheten är en synnerligen angelägen uppgift för rättsväsendet framhålls det i propositionen. När det gäller den organiserade brottsligheten är det särskilt betydelsefullt att fortsätta de kraftfulla insatserna mot de grova narkotikabrotten, den yrkesmässiga häleriverksamheten liksom olika former av illegal klubbverksamhet och koppleri. Men också väpnade rån och andra gärningar som utgör ett hot mot den enskilda medborgarens trygghet till liv och hälsa kräver särskild uppmärksamhet.

Sexbrott

Enligt en lag som trädde i kraft den 1 april 1978 har bestämmelserna i 6 kap. brottsbalken om otukt med ungdom och förförelse av ungdom ändrats så att samma åldersgränser i fortsättningen gäller för homosexuella och heterosexuella förbindelser. Den lagrådsremiss som föregick lagförslaget innehöll också förslag att avskaffa de särskilda straffbestämmelserna mot incest. Förslaget återfanns dock inte i propositionen (prop. 1977/78:69). Med anledning av den debatt som förts sedan lagrådsremissen beslutades i frågasatte nämligen justitieministern om inte motståndet mot tanken på den aktuella lagändringen var både

mera allmänt spritt och djupare känt än vad som framgått av den tidigare remissbehandlingen. Vid sådant förhållande ansåg ministern att övervägande skäl talade för att inte nu ta upp frågan om att avskaffa straffbestämmelserna mot incest.

Förbud mot barnpornografi

I en proposition (prop. 1978/79:179) till riksdagen föreslår justitieminister Sven Romanus att den som i pornografisk bild skildrar barn skall kunna dömas till böter eller fängelse i högst sex månader. Det samma skall gälla den som sprider sådan bild.

De nya bestämmelserna förs in i brottsbalken. För att det skall bli möjligt att ingripa mot tryckta skrifter som innehåller barnpornografiska bilder föreslås också en ändring i tryckfrihetsförordningen.

Eftersom tryckfrihetsförordningen är en av våra grundlagar kräver en sådan ändring två beslut av riksdagen med nyval emellan. Därför föreslås att de nya bestämmelserna skall träda i kraft den 1 januari 1980.

Bakgrunden till regeringens förslag är att barnpornografi har blivit vanligare under senare år. Nuvarande lagstiftning ger små möjligheter att ingripa mot sådana bilder. Detta har diskuterats i riksdagen vid flera tillfällen. Den nu framlagda propositionen bygger på ett förslag från yttrandefrihetsutredningen.

Som motiv för förbudsregler angående barnpornografi pekar justitieminister Sven Romanus på den kränkning av barns integritet som sådana bilder kan innebära. De barn som medverkat kan normalt inte bedöma innebörden och följderna av sin medverkan. Deras syn på sexualiteten kan också skadas. Men framställning och spridning av barnpornografiska alster kränker också barn i allmänhet. Av särskild praktisk betydelse är bilder i tryckta skrifter, fotografier och film samt bilder som förmedlas med TV-teknik. Men även tecknade bilder bör omfattas av ett förbud.

Straffbarheten bör inte bara gälla bilder där barn deltar i sexuella handlingar. Även pornografiska bilder där barn förekommer tillsammans med vuxna som utför sådana handlingar bör förbjudas.

Justitieministern uttalar emellertid att man bör vara försiktig så att det straffbara området inte blir alltför vidsträckt eller svårbestämt. Det kan t. ex. inte komma i fråga att låta förbudet gälla all avbildning av nakna barn. Det måste fordras att bilden enligt allmänna värderingar är pornografisk.

Regeringsförslaget innebär att det blir straffbart att återge barn i pornografiska bilder. Men straffbestämmelsen innehåller också ett uttryckligt undantag. Det kan nämligen vara försvarligt att av t. ex. konstnärliga eller vetenskapliga hänsyn framställa eller sprida pornografiska bilder av barn. Sådana fall skall inte kunna drabbas av straff.

Riksdagen har antagit förslaget under våren. Om det nödvändiga andra beslutet fattas redan i höst kan bestämmelserna träda i kraft vid nyår.

Internationellt samarbete

Den 1 januari 1979 trädde en särskild lag om *internationellt samarbete rörande kriminalvård i frihet* i kraft. Lagen bygger på 1964 års europarådskonvention rörande övervakning av villkorligt frigivna personer. Sverige har tillträtt konventionen med visst förbehåll. Lagen öppnar möjlighet att under vissa förutsättningar här i Sverige verkställa utländsk dom i brottmål som innebär kriminalvård i frihet. Det innebär att personer med hemvist i Sverige som ställs under åtal utomlands kan dömas till en påföljd motsvarande skyddstillsyn under hänvisning till att påföljden kan effektivt verkställas i hemlandet. På motsvarande sätt kan svensk dom på skyddstillsyn som meddelas någon med hemvist utomlands enligt lagförslaget verkställas i hans hemland.

Lagen tar sikte på personer som döms till frihetsberövande påföljd och därefter villkorligt frigives eller annars överförs till kriminalvård utom anstalt. Det blir även i sådana fall möjligt att anordna övervakning m. m. i det land där den dömde har hemvist.

Enligt en av riksdagen antagen proposition (prop. 1978/79:80) skall Sverige tillträda inom Europarådet utarbetade tilläggsprotokoll till den europeiska *utlämningskonventionen* och den europeiska konventionen om inbördes rättshjälp i brottmål. De båda tilläggsprotokollen tar framför allt sikte på brott mot lagstiftning om skatter och andra offentliga avgifter samt tullar och valutatransaktioner, s. k. fiskaliska brott. Enligt utlämningsprotokollet skall de avtalsslutande staterna lämna varandra biträde med utlämning av personer som har begått sådana brott medan rättshjälpsprotokollet förpliktar dem att lämna varandra hjälp med att skaffa fram bevisning o. d. för rättegång i mål om sådant brott.

Ett tillträde till protokollen föranleder vissa smärre ändringar i lagstiftningen om utlämning för brott och om bevisupptagning på begäran av utländsk domstol.

Försäljningen av dyrkpistoler begränsas

Dyrkpistoler avsedda att dyrka upp lås med har hittills fått säljas fritt.

Enligt en ny lag (prop. 1978/79:169) som trädde i kraft den 1 juli 1979 får yrkesmässig försäljning av dyrkverktyg endast ske efter särskilt tillstånd av polismyndigheten. Regleringen är avsedd att hindra att sådana verktyg säljs till vem som helst och på så sätt minska riskerna för att verktygen kommer till brottslig användning.

Ändrade permissionsbestämmelser

I en av riksdagen antagen proposition (prop. 1978/79:62) föreslogs vissa ändringar i bestämmelserna om regelbunden permission (s. k. korttidspermission) från kriminalvårdens anstalter. Sålunda markerades möjligheten att vägra permission när det föreligger påtaglig risk

att den intagne gör sig skyldig till fortsatt brottslighet. Tidigare gällde inskränkningar i rätten till korttidspermission för sådana särskilt flyktbenägna intagna som avses i 7 § tredje stycket kriminalvårdslagen. Kretsen av sådana intagna föreslogs bli något utvidgad till att omfatta även andra intagna än brottslingar med internationell anknytning och narkotikabrottslingar som kan befaras fortsätta en brottslig verksamhet av särskilt allvarlig karaktär. I motsatt riktning verkar förslaget i propositionen att flertalet intagna på lokalanstalter och öppna riksanstalter bör kunna erhålla regelbunden permission oftare än som skedde tidigare.

Med hänsyn till bl. a. regeringsformens krav på lagform för begränsningar i skyddet för den kroppsliga integriteten föreslogs en reglering i kriminalvårdslagen av möjligheterna att företa kroppsvisitation och kroppsbesiktning av de intagna i kriminalvårdens anstalter. Motsvarande bestämmelser föreslogs också i häkteslagen.

För att kunna genomföra den differentiering efter narkotikaberoende av kriminalvårdsklientelet som statsmakterna har beslutat föreslogs bl. a. att intagen i kriminalvårdsanstalt som kan misstänkas vara påverkad av narkotika får föreläggas att lämna urinprov.

Företagsböter

Frågan om företagsböter skall införas som ny straffrättslig sanktionsform diskuteras i ett förslag som justitiedepartementet i juni 1979 sände ut på remiss till ett stort antal myndigheter och organisationer. Förslaget består av två delar. Dels betänkandet Företagsböter (Ds Ju 1978:5) vilket är en kartläggande undersökning av korporativt ansvar, dels en kompletterande departementspromemoria (Ds Ju 1979:10) som innehåller förslag till lagtext.

I den allmänna debatten har på senare år hävdats att ekonomiska straff borde kunna riktas — förutom mot individer — även mot juridiska personer. Främst har man talat om att sådana straff — företagsböter — bör användas vid allvarliga brott mot skyddet för den yttre miljön och för arbetsmiljön. Men straffformen skulle, om den infördes, kunna så småningom få ett brett användningsområde. Företagsböter har i en del sammanhang förts fram som ett möjligt led i kampen mot den ekonomiska brottsligheten.

En rad principiella och praktiska problem måste diskuteras innan slutlig ställning kan tas till om företagsböter bör införas som ett komplement till de nuvarande straffen. Betänkandet och promemorian är avsedda att tjäna som underlag för en sådan diskussion.

Den organiserade och ekonomiska brottsligheten

Som omtalades i den föregående krönikan (se NTfK 1977 s. 209 ff) har en särskild organisation byggts upp inom BRÅ för att göra en bred översyn av lagstiftningen på området. Den består i sina huvud-

drag av en styrgrupp, med parlamentariskt inslag, och tre särskilda arbetsgrupper. Dessa består i huvudsak av företrädare för berörda myndigheter och av andra experter.

Den första arbetsgruppen ägnar sig åt vad som allmänt kan uttryckas som förpliktelser mot eller avgifter till det allmänna. Gruppen har hittills sysslat med vissa skattefrågor men kan också komma att uppmärksamma frågor rörande allmänna avgifter, valutakontroll, vissa typer av bidrag etc. Gruppen har till budgetdepartementet överlämnat ett förslag om förtursbehandling av bl. a. skattemål dels i förvaltningsdomstolarna när misstanke föreligger om brott mot skattebrottslagen (1971:69), dels i de allmänna domstolarna så snart taxeringen har vunnit laga kraft, se BRÅ-PM 1978:6 Förslag rörande förtursregler i vissa skattemål.

Den andra arbetsgruppen sysslar med frågor som rör den organiserade brottsligheten. Gruppen har tagit upp frågan om häleribrottsligheten. I en promemoria, BRÅ-PM 1978:1 Sakhäleri m. m., som lämnats till justitiedepartementet, har gruppen föreslagit bl. a. att kravet på styrkt förbrott vid sakhäleri skall avskaffas i vissa fall. Utgångspunkten bör enligt förslaget vara att det är straffbart att förvärva eller mottaga egendom under sådana omständigheter att det föreligger skälig anledning antaga att fråga är om stöldgods. För att kretsen av kriminaliserade gärningar inte skall bli alltför stor föreslås för straffansvar att gärningen sker i utövning av näringsverksamhet, vanemäsigt eller eljest i större omfattning eller att den avser särskilt värdefull egendom. Bestämmelserna inriktas alltså på yrkes- och vanehälare. Med hänsyn härtill föreslås att straffmaximum för häleriförseelse höjs från nuvarande sex månaders fängelse till fängelse i två år. I promemorian förordas också att en ny prövning skall ske av frågan om en inskränkning av möjligheterna till godtrosvförvärv beträffande stöldgods. Slutligen berörs frågor om sådana åtgärder mot häleri- och tillgreppsbrottsligheten som märkning av stöldbegärlig egendom och skärpt kontroll av vissa branscher. Promemorian har remissbehandlats och är nu föremål för överväganden inom justitiedepartementet.

Gruppen har även lagt fram förslag om nya regler mot illegalt spel (BRÅ-PM 1979:4 Dobbleri). Tyngdpunkten i arbetsgruppens förslag tar sikte på de s. k. bakmännen, dvs. hyresvärdar, finansiärer och andra som gör sig vinster på spelklubbarna utan att direkt delta i verksamheten. Arbetsgruppen föreslår här lättnader i bevisbördan för åklagarna genom en bestämmelse om oaktsam medverkan till grovt dobbleri. Om någon, som med hänsyn till omständigheterna har skälig anledning antaga att grovt dobbleri förbereds eller pågår, upplåter lokal, tillhandahåller utrustning eller kapital eller på annat sätt genom råd eller dåd väsentligt främjar verksamheten inträder straffansvar enligt förslaget. Som exempel på främjandeåtgärder nämns särskilt sådan juridisk rådgivning som består i upprättande av stadgar eller liknande i syfte att dölja att klubbverksamheten avser illegalt spel.

För att underlätta för fastighetsägare som önskar bli befriade från hyresgäster som bedriver illegal spelverksamhet i förhyrda lägenheter eller lokaler, föreslår arbetsgruppen också viss ändring i hyreslagen. Förslaget remissbehandlas f. n.

Den tredje arbetsgruppen bör enligt direktiven behandla verksamheter av mer indirekt betydelse i sammanhanget och som i stor utsträckning styrs av normer av etisk karaktär. Gruppen har ställt samman en promemoria BRÅ-PM 1978:2 Revisors verksamhet. Promemorian innehåller förslag som dels är ägnade att stärka revisorernas ställning i olika avseenden, dels utvidgar tillsynen över revisionen, dels kompletterar de etiska regler som revisorsorganisationerna har utfärdat för sina medlemmar.

Vidare har under arbetets gång en särskild arbetsgrupp upprättats med uppgift att pröva möjligheterna att lagstiftningsvägen förebygga missbruk av aktiebolagsformen. Arbetsgruppen har i en promemoria BRÅ-PM 1979:5 Aktiebolagslagen utarbetat vissa förslag till förstärkt skydd för aktiebolagets bundna kapital m. m.

Förvandlingsstraffet för böter

Ett förslag om att avskaffa förvandlingsstraffet för böter som lämnades till riksdagen våren 1977 (se föregående krönika NTfK 1977 s. 200 ff) avslogs av riksdagen. Justitieutskottet hade bl. a. den uppfattningen att den straffrättsliga regleringen borde utformas på ett annat sätt än som skett i propositionen.

Frågan om en förbättrad förmånsställning för böter bör emellertid enligt justitieministerns mening prövas nu, även om ett beslut om att slopa möjligheten att förvandla böter och viten till fängelse dröjer ännu en tid. Han har därför återkommit till riksdagen med ett förslag till bötesverkställighetslag (prop. 1978/79:40) och han har även tillsatt en utredning om den straffrättsliga regleringen (Dir. 1978:89).

Justitieministern understryker i propositionen, att det råder en bred politisk enighet om att nackdelarna med förvandlingsstraffet i dess nuvarande utformning överväger fördelarna. Han nämner särskilt att ålagda förvandlingsstraff från böter till fängelse företrädesvis drabbar ett socialt sett utpräglat svagt klientel.

Det av riksdagen begärda utredningsarbetet bör därför bedrivas skyndsamt, förklarar justitieministern.

Eftersom utgångspunkten måste vara att förvandlingsstraffet i sin nuvarande utformning på sikt skall bort, anser justitieministern, att frågan om en förbättrad förmånsställning för böter bör prövas redan nu utan hinder av att beslutet om förvandlingsstraffets avskaffande dröjer ännu en tid.

Bötesverkställighetslag

Syftet med förslaget till ny lag om bötesverkställighet är att förbättra betalningsfrekvensen när det gäller böter och viten samt effektivisera indrivningen. Som ledande princip skall enligt förslaget gälla att böter och viten vid vissa exekutiva åtgärder jämfås med skatter och liknande.

Vidare föreslås att uppbördssystemet inom ramen för ordningsbets- och strafföreläggandesystemen utvidgas till att omfatta även böter som utdömts av allmän domstol. Förslaget innebär att den bötfällda ges tillfälle att frivilligt betala böterna redan i samband med att tingsrättens dom faller.

Indrivningen

Vad gäller själva indrivningsförfarandet föreslås främst följande:

- Preskriptionstiden för böter och viten förlängs från tre till fem år.
- Kronofogden får rätt att ansöka om att den bötfällda försätts i konkurs.
- De för bötesindrivning gällande särskilda reglerna om att viss egendom skall undantas från utmätning slopas.

Lagförslagen ger också kronofogdemyndighet möjlighet att förordna att vidare verkställighet inte skall äga rum om indrivning av böter skulle vara till „synnerligt men“ för den bötfällda eller någon som är beroende av honom för sin försörjning. Detta gäller enligt förslaget dock inte om det „från allmän synpunkt“ är påkallat att indrivningen fortgår.

Den nya lagstiftningen har antagits av riksdagen och trädde i kraft den 1 juli 1979.

Ny lag skyddar enskilds namn och bild i reklam

För två år sedan föreslog integritetsskyddskommittén att det skulle bli straffbart att utan lov använda bild eller namn som avser viss person i reklam (se föregående krönika NTfK 1977 s. 205). Kommittén föreslog en ny bestämmelse i brottsbalken, medan justitieministern nu föreslår en särskild lag.

Lagen innehåller förbud för näringsidkare att vid marknadsföring av vara, tjänst eller annan nytthet använda framställning i vilken annans namn eller bild utnyttjas utan dennes samtycke. Med namn jämfås annan beteckning som klart pekar ut en viss person, t. ex. „statsministern“ eller „överbefälhavaren“.

Den som bryter mot lagen kan dömas att betala skadestånd till den vars namn eller bild har utnyttjats. Den utnyttjade kan också få ersättning för lidande och andra obehag han åsamkats genom åtgärden.

En näringsidkare kan även åläggas att bekosta tryckning av domen i en eller flera tidningar.

Straffpåföljd föreslås bli dagsböter. Straff skall bara inträda vid uppsåtligt eller grovt oaktsamt förfarande.

Skadeståndstalan skall kunna riktas både mot näringsidkare och mot anställd. Den anställde blir dock bara ersättningsskyldig om synnerliga skäl föreligger. Annars gäller reglerna om s. k. principalansvar, dvs. arbetsgivaren blir ansvarig för arbetstagarens vållande.

Det största problemet vid den nya lagens tillkomst har gällt gränsdragningen mellan reklam och yttrandefrihet. För att inte komma i strid med tryckfrihetsförordningen (TF) har de nya bestämmelserna utformats så att de endast gäller kommersiell reklam. Denna anses under vissa förhållanden ligga utanför det område som omfattas av fullt tryckfrihetsrättsligt skydd.

I propositionen framhålls dock att detta inte undanröjer alla oklarheter. Det kan i många fall vara svårt att dra gränsen mellan kommersiell och icke kommersiell reklam.

Justitieministern framhåller därför att de nya bestämmelserna måste tillämpas så här: föreligger det tvekan om TF är tillämplig eller ej bör man utgå från att TF är tillämplig och inte utkräva något straffrättsligt ansvar.

Den nya lagen trädde i kraft den 1 januari 1979.

Ett „kriminalpolitiskt reformpaket“

Ett „kriminalpolitiskt reformpaket“ kan man beteckna de olika förslag som regeringen lagt fram under våren 1979 på kriminalpolitikens område. Förslagen berör bl. a. de tidsbestämda påföljderna ungdomsfängelse och internering och innebär också direktiv till två nya utredningar på straffrättens område. Reformpaketet innebär i grova drag följande.

I. *Ungdomsfängelse* som påföljd för brott infördes i vårt land år 1935. Till ungdomsfängelse kan den dömas som fyllt 18 men inte 21 år för brott på vilket kan följa fängelse, om sådan fostran och utbildning som avses med ungdomsfängelse anses lämplig med hänsyn till den tilltalades personliga utveckling, vandel och levnadsomständigheter i övrigt. Behandlingen av den som dömts till ungdomsfängelse äger rum såväl i som utom kriminalvårdsanstalt. Behandlingen får pågå i högst fem år, varav högst tre år i anstalt. Ungdomsfängelse är således en brottspåföljd som till skillnad mot fängelse inte är på förhand bestämd till sin längd av domstol.

Under senare år har allt starkare kritik mot påföljden ungdomsfängelse gjort sig gällande framför allt på grund av påföljdens tidsobestämda karaktär.

Vidare har i praktiken skillnaden mellan ungdomsfängelse och andra frihetsberövande påföljder blivit mindre på senare år.

Enligt de regler som tidigare gällde hölls ungdomsfängelseklientelet under anstaltsvistelsen avskilt från andra kategorier intagna. Vid sär-

skilda ungdomsanstalter försökte man bygga upp behandlingsformer särskilt avpassade för det unga klientelet. 1973 års kriminalvårdsreform innebar i detta hänseende genomgripande ändringar. Fördelningen av de dömda mellan olika typer avanstalter sker nu i princip oberoende av påföljdens art. De som dömts till ungdomsfängelse avtjänar fr. o. m. den 1 juli 1974 sina straff på kriminalvårdens anstalter tillsammans med internerade, fängelsedömda och personer som ådömts skyddstillsyn med anstaltsbehandling. Viss hänsyn tas dock vid placeringen till intagnas ålder. Några särskilda bestämmelser för ungdomsfängelseklientelet finns dock inte utan detta behandlas på samma sätt som övriga unga lagöverträdare.

Användningen av påföljden ungdomsfängelse har under senare år minskat påtagligt. År 1965, då brottsbalken trädde i kraft, intogs 396 personer dömda till ungdomsfängelse för första gången i anstalt. Motsvarande siffra var år 1970 249 och föregående år 45. Den 1 mars i år var 89 ungdomsfängelsedömda inskrivna på kriminalvårdensanstalterna. Den 1 januari 1970 stod 550 ungdomsfängelseelever som överförts till vård utom anstalt under övervakning. Antalet hade den 1 januari 1975 sjunkit till 434 och den 1 januari 1979 till 177.

Med hänsyn främst till vad som nu har nämnts föreslås i en av riksdagen antagen proposition (1978/79:212) att påföljden ungdomsfängelse avskaffas.

I propositionen läggs vidare fram vissa förslag som rör utformningen av *skyddstillsynspåföljden*, *påföljdsvalet* och *straffmätningen för unga lagöverträdare* samt institutet *villkorlig frigivning*. Förslagen har i stor utsträckning till syfte att förhindra att avskaffandet av ungdomsfängelsepåföljden leder till längre frihetsberövanden för unga lagöverträdare än som tillämpas i dag.

De ändringar som föreslås beträffande *skyddstillsynspåföljden* syftar främst till att öka möjligheterna att använda skyddstillsyn som ett alternativ till längre frihetsberövande påföljder.

F n kan skyddstillsyn kombineras med anstaltsbehandling i lägst en och högst två månader. Längden av anstaltsbehandlingen inom denna ram bestäms inte av domstol utan av övervakningsnämnd. I propositionen konstateras att anstaltsbehandlingen inte längre förefaller att ha något självständigt ändamål. Vad som avses med denna kan likaväl uppnås inom ramen för ett kortvarigt fängelsestraff. Det föreslås att institutet anstaltsbehandling avskaffas och ersätts med en möjlighet att jämte skyddstillsyn, för en och samma brottslighet, ådöma fängelse i lägst en och högst tre månader. Avsikten är att skyddstillsyn jämte fängelse fortsättningsvis skall kunna komma i fråga i många fall då man f n utdömer ett fängelsestraff av den längden att villkorlig frigivning blir aktuell. Vidare är avsikten att den nya kombinationen skall kunna tillämpas i en del fall då tidigare ungdomsfängelse ådömts.

För att åstadkomma en uppstramning av verkställighetsinnehållet i skyddstillsynen föreslås att övervakningsnämnden skall få möjlighet

att meddela den dömde föreskrift om på vilket sätt och i vilken omfattning han skall hålla kontakt med övervakaren. Övervakningsnämnden skall också få föreskriva skyldighet för den dömde att omedelbart lämna underrättelse till övervakaren eller skyddskonsulenten om utvaro från arbetsplats, skola eller annan verksamhet eller inrättning. Avsikten med en sådan kontaktföreskrift är att göra det möjligt att kontrollera den dömdes förehavanden, främst för att bryta en utveckling som innebär en påtaglig risk för fortsatt brottslig verksamhet.

Beträffande *påföljdsvalet för unga lagöverträdare* gäller f n att den som fyllt 18 men inte 21 år får ådömas fängelse endast när frihetsberövande är påkallat främst av hänsyn till allmän laglydnad eller fängelse annars finnes lämpligare än annan påföljd.

I propositionen föreslås att denna bestämmelse ändras så att fängelse får ådömas den som fyllt 18 men ej 21 endast när det av hänsyn till allmän laglydnad föreligger särskilda skäl för frihetsberövande. Kravet på särskilda skäl innebär att det fordras starkare allmänpreventiva skäl för tillämpning av fängelse när den tilltalade inte fyllt 21 år än det annars fordras. För ungdomar i den aktuella ålderskategorin bör fängelse som ensamt straff i huvudsak komma i fråga endast när brottsligheten varit särskilt svår eller omfattande eller om annan påföljd är utesluten på grund av tidigare upprepade återfall i grov brottslighet samt vid sådana brottstyper, exempelvis trafikbrott, där kortare frihetsstraff regelmässigt utdöms.

Fängelse på livstid får enligt nu gällande bestämmelser inte ådömas för brott som någon har begått innan han fyllt 18 år. Åldersgränsen föreslås här höjd till 21 år.

Beträffande *straffmätningen för unga lagöverträdare* gäller nu att det för brott som någon har begått innan han fyllt 18 år får dömas till lindrigare straff än för brottet är stadgat. I propositionen föreslås att åldersgränsen skall höjas till 21 år.

Villkorlig frigivning får enligt de bestämmelser som nu gäller ske tidigast då verkställigheten pågått fyra månader. I propositionen föreslås att denna minimitid för erhållande av villkorlig frigivning skall sänkas till tre månader.

De förslag till ändringar av bestämmelserna om villkorlig frigivning som i övrigt läggs fram i propositionen hänför sig till förverkande av villkorligt medgiven frihet. Förverkande kan f n äga rum i två situationer. Förverkande kan för det första ske då den villkorligt frigivne före utgången av den prøvotid som löper efter den villkorliga frigivningen begår nya brott. Förverkande kan således ske på grund av brott som begåtts under prøvotiden men även på grund av brott som begåtts före denna exempelvis under anstaltsvistelsen. Ådöms den frigivne på grund av de nya brotten ett nytt fängelsestraff på viss tid skal enligt huvudregeln den villkorligt medgivna friheten förklaras förverkad. Förverkandet kan endast avse hela den del av fängelsestraffet som återstod då villkorlig frigivning skedde. Det är alltså inte

möjligt att förverka bara en del av denna straffåterstod. Den andra situationen i vilken den villkorligt meddelade friheten kan förklaras förverkad är om den villkorligt frigivne under prövotiden allvarligt åsidosätter sina åligganden. Under vissa omständigheter kan då övervakningsnämnden förklara den villkorligt medgivna friheten förverkad. Förverkande kan även i detta fall endast avse hela straffåterstoden.

Förslagen beträffande förverkande av villkorligt medgiven frihet innebär i tre avseenden ändringar i förhållande till nu gällande ordning. Dels bortfaller presumptionen för att förverkande skall ske på den frigivne för den nya brottsligheten ådöms ett nytt fängelsestraff, dels införs en möjlighet att förverka endast en del av reststraffet och dels uppställs som en förutsättning för förverkande att det nya brottet begåtts efter den villkorliga frigivningen under prövotiden. Förslaget i denna del syftar främst till att undvika att avskaffandet av ungdomsfängelse skulle leda till längre frihetsberövanden vid återfall för det berörda klientelet. Förslagets räckvidd är dock inte begränsat till de yngre lagöverträdarna utan det blir tillämpligt på alla fängelsedömda.

Lagändringarna träder i kraft den 1 januari 1980. Äldre bestämmelser skall dock, med vissa undantag, gälla för den som då undergår eller skall undergå ungdomsfängelse eller anstaltsbehandling. De undantag som meddelats syftar till att åstadkomma en snabbare avveckling av ungdomsfängelsepåföljden.

II. *Internering* är en brottspåföljd som till skillnad mot fängelse inte är på förhand bestämd till sin längd av domstol. Endast minimtiden för frihetsberövandet, den s. k. minsta tiden, läggs fast i domen. När — efter minsta tidens utgång — den internerade skall överföras till vård utom anstalt bestäms av interneringsnämnden.

I en promemoria som utarbetats inom justitiedepartementet (Ds Ju 1979:5) redogörs för den *kritik* som på senare år har riktats *mot internering*:

Internering utgör ett hot mot den dömdes rättssäkerhet. Genom internering öppnas möjlighet för frihetsberövande under längre tid än som föranleds av det brott som han har dömts för.

Tidsbestämdeheten — risken att tiden förlängs medan påföljden avtjänas — upplevs av de intagna som mycket pressande.

En interneringsdom uppfattas ofta som en definitiv utklassning. Den försvårar därmed den dömdes återanpassning.

I promemorian påpekas vidare att *skillnaden mellan internering och fängelse* i praktiken har blivit *mindre* på senare år.

Interneringsnämnden har som praxis att internerade i regel skall föras över till vård utom anstalt vid utgången av minsta tiden, dvs. ett inslag av tidsbestämdehet.

Fängelsedömda frigives villkorligt sedan de avtjänat en viss kvotdel av straffet. Frigivningstidpunkten varierar. Den ligger mellan hälften och två tredjedelar av det utmätta straffet, dvs. ett inslag av tidsbestämdehet.

Internerade och fängelsedömda avtjänar numera — efter 1973 års kriminalvårdsreform som trädde i kraft den 1 juli 1974 — sina straff tillsammans på kriminalvårdens anstalter.

Av promemorian framgår också att *användningen av påföljden internering* under senare år *har minskat* ganska påtagligt. År 1965, när brottsbalken trädde i kraft, dömdes 157 personer till internering för första gången. År 1970 var siffran 87 personer, 1975 33 personer och 1977 31 personer. Antalet internerade som har dömts till fortsatt internering har minskat de sista tio åren, men i långsammare takt än de nydömda. År 1977 undergick 722 personer internering, varav 255 i anstalt och 467 inom frivården.

Mot bakgrund av vad som sålunda talar mot att behålla internering som brottspåföljd granskas i promemorian de skäl som ligger till grund för att ha denna typ av påföljd. *Internering* — liksom tidsobestämda påföljder över huvud taget — *bygger på* framför allt *två teorier*. Den ena utgår från föreställningen att den dömda genom behandling skall kunna påverkas till ett laglydigt liv och därför bör behandlas tills detta syfte har uppnåtts (*behandlingstanken*). Den andra syftar till att genom inspärning av lagöverträdaren förhindra att han begår brott så länge han kan anses vara farlig (*oskadliggörande* eller *inkapacitering*).

I promemorian dras den slutsatsen att ingen av de nämnda teorierna motiverar att interneringen behålls. Beträffande behandlingstanken hänvisas bl. a. till att internerade avtjänar sin påföljd på samma sätt som fängelsedömda med långa straff. Frågan om teorin om oskadliggörande motiverar att internering behålls diskuteras beträffande olika kategorier av brottslingar och mest utförligt beträffande dem som har dömts till internering för våldsbrott. Kärnfrågan sägs här vara om man vid ifrågasatt frigivning av den internerade har möjlighet att göra en så tillförlitlig farlighetsbedömning att det kan vara försvarbart att hålla honom kvar i anstalt under en längre obestämd tid. I promemorian redovisas forskningsresultat, som pekar bl. a. på hur utomordentligt svårt det är att göra tillförlitliga prognoser om återfall i sällan förekommande grova våldsbrott. Vidare påpekas att alla internerade förr eller senare måste försättas på fri fot av humanitära skäl. Bl. a. av nu angivna skäl underkänns tanken på oskadliggörande som tillräcklig för att motivera att internering behålls vid sidan av fängelsestraffet.

I promemorian föreslås alltså att internering avskaffas.

Förslaget att avskaffa internering motiveras inte av en önskan att generellt minska antalet intagna i kriminalvårdens anstalter. De önskemål som kan finnas i den vägen får prövas i annat sammanhang. Avskaffandet av internering skulle kunna leda till att vissa grova våldsbrottslingar, bankrånare, boxesprängare m. fl. som döms till fängelse — genom reglerna om villkorlig frigivning — i framtiden skulle få kortare anstaltstider än de annars skulle ha fått. För att motverka detta

förelås i promemorian en *straffskärpningsregel* för vissa särskilt allvarliga återfallssituationer. Regeln träffar den som tidigare har dömts till fängelse i lägst två år eller internering och lagförs för ett brott som är belagt med mer än sex års fängelse. Han kan dömas till ett fängelsestraff som är två år högre än maximum i straffskalan. Återfallet kan avse brott som mord, dråp, grov misshandel, våldtäkt, grovt rån och grovt narkotikabrott, men inte t. ex. grov stöld.

I sammanhanget föreslås en *ändring i praxis beträffande villkorlig frigivning* av sådana intagna „som har dömts till fängelse i lägst två år för grov narkotikabrottslighet eller i övrigt för grova brott som utgör led i en yrkesmässigt eller på annat sätt i organiserade former bedriven kriminell verksamhet, ofta med internationell anknytning“ (jfr prop. 1972:67). F. n. är kriminalvårdsnämnden mycket återhållsam med att frige personer som tillhör det nu beskrivna klientelet villkorligt redan efter halva strafftiden. Andra som har dömts till långa fängelsestraff frigives däremot i regel redan efter halva strafftiden. I promemorian föreslås att särbehandlingen upphör.

Förslagen föreslås träda i kraft den 1 juli 1980. Den som då undergår internering skall överföras till frivård när minsta tiden går ut. Därefter skall han behandlas som en som har frigivits villkorligt från ett fängelsestraff.

III. Justitieministern har beslutat tillkalla två kommittéer för att se över det straffrättsliga påföljdssystemet. Bakgrunden till att dessa två kommittéer har tillkallats är följande. Sedan brottsbalken (BrB) trädde i kraft år 1965, har de grundläggande reglerna om påföljder för brott inte ändrats. Inte heller har någon mera betydande avvikelse från de principer som ligger till grund för dessa regler beslutats av statsmakterna.

BrB innebar inledningen till en markerad satsning på kriminalvård i frihet i stället för frihetsstraff. Den fortlöpande ökningen av antalet intagna bröts. Beläggningen på anstalterna har sedan dess stadigt sjunkit t. o. m. år 1976. Därefter har en viss ökning på nytt ägt rum.

Samtidigt har antalet anmälda brott, med något avbrott, ökat för varje år.

Justitieministern säger i direktiven att brottsligheten nu ligger på en nivå som inte kan godtas. Den kriminologiska forskningen har visat att frihetsstraffen till övervägande del är ineffektiva från allmänt brottsförebyggande synpunkt, om man bortser från den tillfälliga verkan som kan uppnås medan straffet verkställs och den allmänpreventiva effekt sådana straff kan ha. Det är angeläget att man försöker minska användningen av frihetsstraff. Men justitieministern framhåller att man i så fall måste inte bara fortsätta satsningen på förebyggande åtgärder utan också försöka finna alternativ till frihetsstraff, som innebär en effektivisering i förhållande till den nuvarande kriminalvården i frihet.

Mot den bakgrund som har angetts nu har den kommitté som skall se över frågor om *fängelse och kriminalvård i anstalt* (Dir. 1979:34) fått bl. a. följande direktiv.

Minimitiden för fängelsestraff — f. n. en månad — skall minskas. Reglerna om villkorlig frigivning skall ses över. Nuvarande bestämmelser har kritiserats bl. a. av den anledningen att de medför att fängelsestraffet till viss del blir tidsbestämt.

Gällande straffskalor ses över. Dessa går i en del fall tillbaka på tidigare bestämmelser av mycket gammalt datum. Kommittén skall undersöka om straffskalorna är anpassade till de värderingar som råder i dag. Bl. a. skall den organiserade och den ekonomiska brottsligheten uppmärksammas. Kommittén skall också se efter om det är möjligt att införa mer preciserade regler om påföljdsval och straffmätning.

Även vissa organisatoriska frågor har anförtrotts åt kommittén. Den skall föreslå regler som innebär att medborgarnas insyn och inflytande i fråga om kriminalvården ökar och att anstalts- och frivård integreras bättre än f. n. I direktiven skisseras en ordning som innebär att regionala förtroendemannastyrelser inrättas med ansvar för både anstaltsvård och frivård. Justitieministern framhåller att det är angeläget att även personalens sakkunskap tas tillvara i beslutsprocessen.

Den kommitté som skall arbeta med frågor om *kriminalvård i frihet och alternativ till frihetsstraff* (Dir. 1979:35) har till uppgift att göra den nuvarande påföljden skyddstillsyn mer effektiv bl. a. genom inslag av olika kontrollmoment och genom ett ändamålsenligt sanktions-system för fall då meddelade föreskrifter inte följs.

Kommittén skall också undersöka om det är möjligt att införliva en eller flera nya påföljder med det svenska systemet. I direktiven pekas på följande tänkbara alternativ till frihetsstraff. Flera av dessa förekommer i olika främmande länder.

Intensivövervakning. Påföljden innebär en skyldighet för den dömda att hålla nära och fortlöpande kontakt med frivårdsorganen. Den kan eventuellt kombineras med anmälningsplikt hos lämpligt organ.

Nattfängelse. Påföljden innebär i princip att den dömda under normal arbetstid vistas ute i samhället men är skyldig att tillbringa natten på kriminalvårdsanstalt eller annan sådan institution.

Veckoslutsfängelse. Påföljden innebär att den dömda är skyldig att vistas i anstalt under veckoslut eller motsvarande fritid.

Samhällstjänst. Påföljden innebär att den dömda i stället för att undergå straff i vanlig mening får till uppgift att utföra samhällsnyttigt arbete under viss tid.

Kontraktsvård. Påföljden innebär att en missbrukare av alkohol eller narkotika kan välja att undergå vård mot missbruket i stället för att dömas till frihetsstraff.

Båda kommittéerna har fått till uppgift att arbeta skyndsamt. Ledamöter kommer inom kort att utses.

IV. Försöksverksamhet inleds med s. k. kontraktsvård av narkotikamissbrukare som har begått brott (prop. 1978/79:182). Under försöksverksamheten som skall äga rum vid Ulleråkers sjukhus i Uppsala är avsikten att vård skall kunna beredas en del av de narkotikamissbrukare i Uppsala- och Stockholmsområdena som har övertygats om brott och som själva väljer vården i stället för den frihetsberövande påföljd, som annars skulle ha ådömts. Domstolen får då möjlighet att förklara brottmålet vilande till dess resultatet av vården kan bedömas.

Behandlingen skall inledas med en vistelse på narkomanvårdskliniken vid Ulleråkers sjukhus under sex-åtta veckor. Efter sjukhusvistelsen förs patienten över till öppen vård. Han får då arbeta och bo i sit hem men är skyldig att två gånger varje vecka infinna sig vid sjukhus inom Uppsala eller Stockholms län för rådgivning och kontroll av att han är drogfri. Kontrollen av drogfriheten sker genom kemiska test av urinprov.

Om patienten missköter sig eller återfaller i brottslighet, tas brottmålet genast upp på nytt av domstolen. När ett år har gått skall målet alltid avgöras slutligt. Anses det då att patienten klarat av sina narkotikaproblem förutsätts att han får villkorlig dom eller skyddstillsyn i stället för fängelse.

Försöksverksamheten kommer inte att tillämpas i de fall då brottet är så grovt att påföljden ovillkorligen måste bli fängelse.

Den nya lagen träder enligt förslaget i kraft den 1 september 1979 och skall gälla i tre år. Om praktiska förutsättningar under försökstiden skulle skapas för att utvidga försöket till att omfatta även andra områden än Stockholm-Uppsala-regionen, ger den lagtekniska lösning som har valts utrymme för detta.

Jan Vilgeus